

Operational Concept: Reflections over Solving Military Problem

Abstrakt:

Pro použití ozbrojených sil v budoucích operacích jsou stanovovány různé strategie, vize a koncepce, které naznačují možný způsob jejich činnosti. Páteřní část operačních koncepcí je tvořena popisem několika základních charakteristik. K takovým patří například popis vojenského problému, jeho vojenské řešení, popisující v širších souvislostech způsob činnosti ozbrojených sil v celém spektru operací k naplnění strategických cílů a z něj vyplývající požadavky na rozvoj vojenských schopností. Cílem článku ovšem není poskytnout vyčerpávající odpověď na veškerou problematiku spojenou s tvorbou koncepcí. Spíše než naplnit tuto roli, je jeho smyslem poukázat na některé výše uvedené souvislosti, jejichž pochopení má zásadní význam nejen pro tvůrce operačních koncepcí, jednotlivce a organizace odpovědné za rozvoj ozbrojených sil jako takových, ale může být přínosné i pro velitele z hlediska rozvoje jejich operačního myšlení a nalezení vhodného operačního přístupu při řešení každodenní praxe.

Abstract:

There exists a variety of deployment strategies, visions and concepts for armed forces, how they will operate in the future horizon. The key part of operational concepts consists of several key characteristics, which include e.g. the account of military problem, its military solution describing in broad terms how military forces will operate across the wide range of military operations in pursuit of strategic objectives and thereby consequent requirements for military capabilities development. The article does not provide a comprehensive answer to all the problems associated with the concept development. Rather, its purpose is to point out some aforementioned aspects crucial not only for operational concepts developers, responsible individuals and organizations, but it may be beneficial even for commanders in terms of their operational thinking and drafting an appropriate operational approach to solving day-to-day activities.

Klíčová slova:

Operační koncepce, ozbrojené síly, vojenské operace, vojenský problém, rozvoj vojenských schopností.

Key words:

Operational concepts, armed forces, military operations, military problem, development of military capabilities.

Úvod

Již mnohokrát bylo popsáno a předneseno v různých podobách co je obsahem, cílem a smyslem operační koncepce. Pokud lze operační koncepci charakterizovat jako myšlenku, za kterou je často považována, je možno vymezit následující jednoduchou definici: „*Operační koncepce představuje soubor vytyčených cílů, stanovených cest a prostředků pro jejich dosažení ve vymezených časových etapách, předpokládaném prostoru a situaci.*“ V operační koncepci je tedy vyjádřena integrace a koordinace tří faktorů – **strategického cíle** (nebo požadovaného konečného stavu), **způsobů**, tedy cest či metod dosahování těchto cílů, a dále **prostředků** v podobě vojenských schopností použitelných v čase, prostoru, daném účelu a situaci. Základem operační koncepce je popis metody použití, tedy odpověď na otázku „*Jakými způsoby a s jakými prostředky (schopnostmi) je možno dosáhnout požadovaného stavu a definovat, jak budou použity schopnosti ozbrojených sil.*“ [1, 2]

Teoretická východiska tvorby operačních koncepcí

Přestože se zde pohybujeme pouze v rovině teoretických úvah, vytvoření operační koncepce není samoučelné. Vychází především z politického zadání stanoveného strategickými dokumenty, v nichž jsou vyjádřeny názory a představy politických představitelů státu o způsobu prosazení životních a strategických zájmů. Aby OS mohly plnit roli garanta těchto představ, musí mít k tomu odpovídající zadání (strategické dokumenty), musí se průběžně přizpůsobovat charakteru prostředí, v němž budou prosazovat tyto zájmy a musí účinně reagovat na výzvy, které mají vliv na bezpečnost a obranu státu.

Pravdou ovšem je, že za dobu existence samostatného českého státu se v OS nepodařilo vytvořit jasnou vazbu mezi politickým zadáním, představovaným souborem strategických dokumentů, a předpokládaným způsobem jeho naplňování, popsaným v operačních koncepcích. Z důvodů, že tato vazba nefunguje, nelze mluvit ani o racionálním rozvoji schopností OS a jejich použitím v dlouhodobém horizontu.

Strategické dokumenty typu bezpečnostní strategie (státu) nebo obranné strategie (státu), by měly tvořit základ myšlenkového proudu pro tvůrce operačních koncepcí, na jehož konci by měl být jasně vyjádřený popis představy, jak OS ČR budou použity v operacích v dlouhodobém horizontu ať již v součinnosti s partnery a spojenci, nebo i samostatně, vzhledem k charakteru strategického a operačního prostředí, ve kterém budou operace probíhat.

Nicméně, typickým rysem těchto dokumentů je skutečnost, že jen velice zřídka vzhlíží za horizont dále než střednědobý, což vytváří zřejmý nesoulad mezi přáním „strategie“ a možností „taktiky“, byť jen v naplňování požadovaných schopností. Tato střednědobost tak znemožňuje vytváření fungujících operačních, ale i hierarchicky níže položených koncepcí, jejichž horizont realizace, pokud bych použil příkladu některých spojenců, sahá na období s výhledem až 20 let.

Druhým typickým rysem těchto dokumentů je již předem určený omezený zdrojový rámec a s tím spojené restriktce, limitující rozvoj budoucích schopností. Rozvoj OS v jednotlivých oblastech známého akronymu DOTMLPFI se tak stává spíše utopií než možnou realitou. [3]

Názory na způsob použití OS

Pokud strategické dokumenty [4 – 9] prozatím nedokážou reagovat za požadovaný časový obzor, dalo by se očekávat, že může nebo bude existovat i jiný způsob nebo forma vyjádření, které představí vizi fungování OS v dlouhodobějším horizontu. Nelze proto v této souvislosti nepostřehnout některé z myšlenek, jež zazněly na nedávném velitelském shromáždění v Praze. Prezident republiky [11] se ve svém projevu opírá, mimo jiné, o jeden z pilířů obranné strategie „*dosažení vysoké míry akceschopnosti našich ozbrojených sil*“. Tato myšlenka by mohla znamenat, že musíme počítat s uplatněním role OS v budoucích operacích, pro které operační koncepce jsou vytvářeny. To je ta pozitivní stránka. Druhou stranou mince je ovšem zmínka o „*přesunu těžiště činnosti vojsk do výcviku*“, protože, jak prezident uvádí, „*velké expediční operace končí*“. Je otázkou, do jaké míry pak vzniká potřeba tvorby operačních koncepcí, pokud tento stav „*operační nečinnosti*“ by trval delší řádku let.

Za poslední, myšlenka z vystoupení prezidenta republiky „...*rozvíjet jen to dobré*...“, aniž bychom se zamysleli co s tím méně dobrým, zcela určitě stojí minimálně za úvahu. Jaký lze učinit dílčí závěr? Je víc než zřejmé, že některé činnosti OS mohou mít v budoucnu zelenou, některé naopak červenou. Co z toho může být optimální, jak pro rozvoj operačních koncepcí, tak pro působení budoucích OS je opět spíše k zamyšlení do diskuze.

Ne nepodobně od projevu prezidenta republiky, obdobnou rétoriku volil na velitelském shromáždění ve svém vystoupení i ministr obrany. [10] Podobně i on se dotkl široké škály úvah o tom, kam se budou ubírat rozvoj a budoucnost OS. „*Nastává čas vrátit se ke kořenům*“ – každý z nás si pod tímto sloganem může představit cokoliv, od myšlenky výcviku v režimu minulém, až po jakoukoliv možnou abstrakci. Na druhé straně, to, co je z hlediska tvorby operačních koncepcí povzbuzující, je výzva k přípravě na operace v prostředí, jehož atributy dokázal ministr popsat slovy znalce operačního umění – *hybridita, asymetrie, radikálně různí aktéři*. Pokud lze číst mezi řádky, z vystoupení ministra nemůže čtenáři uniknout charakter budoucích operací.

„*Umět vést operace v rozsahu větším než prapor*“ – důležitý moment z tohoto vystoupení. Umožňuje to neztratit kredit u spojenců, přesvědčit je o vůli a schopnosti státu vést operace společně bez ohledu na různá omezení, finanční, personální, logistické, kterými se politikové v různé míře zaštiťují. Přestože nelze očekávat, že Česká republika bude v příštích operacích vůdčím státem, operační koncepci je potřeba zaměřit alespoň na to málo, co si jako stát může dovolit.

Pokud nikdo nezpochybňuje základní úkoly OS ve smyslu podílu na zajišťování zájmů státu, tak slovy prezidenta: „*odpovědný přístup vlády k problematice armády*“ by se měl stát jasnou výzvou, žádoucí prioritou a zdůvodněním, proč se zabývat operačními koncepcemi. Realita, ovšem, jako již často v minulosti, může být zcela jiná. Jaký lze tedy učinit v tomto ohledu závěr?

Strategické dokumenty bezpečnostní a obranné politiky státu by svým obsahem měly být jedním z určujících prvků pro tvorbu operačních koncepcí. Politické proklamace nebo prohlášení s ohledem na reálný stav a možnosti státu mohou tyto záměry měnit. Dopady takových rozhodnutí na činnost a rozvoj ozbrojených sil a jejich schopnosti se pak mohou viditelně projevit v praxi, což pro tvorbu operačních koncepcí není pozitivní východisko.

Obsah operační koncepce charakterizuje budoucí operace

Oblast operačních koncepcí bezprostředně souvisí s použitím OS, a proto je potřeba se zaměřit na jednotlivá východiska jejich tvorby. Jak již bylo uvedeno, obsah a rozsah použití OS, vyjádřený v operační koncepci, by měl vycházet ze strategických dokumentů, a to národních, aliančních nebo koaličních. Kromě jiných, i Bílá kniha o obraně, přestože patří spíše do kategorie rozvojových nebo institucionálních koncepcí, navíc střednědobého charakteru, uvádí, že „*nejpravděpodobnější formou bojového nasazení ozbrojených sil ČR v nejbližších letech bude účast v mezinárodních operacích k řešení krizových situací mimo území členských států NATO a EU*“. [5] Pokud je tedy nutno zabývat se tvorbou operačních koncepcí a jejich využitím pro účely OS, je potřeba je dát do souvislosti s charakteristikou strategického a operačního prostředí a operacemi jako takovými v kontextu komplexního přístupu k operacím. Komplexnost prostředí ve všech aspektech je zcela evidentní, budoucnost válčení je identická Krulakovu pojetí tříblokové války. [6, 8] Nejistota, nejasnost hranic mezi bojovou zónou a civilním záze-
mím, chaos, prolínání činností atd., to jsou typické znaky bojiště budoucnosti a současné charakteristiky, které tvoří nedílnou součást obsahu operačních koncepcí.

Další okruh možných činností OS v budoucích operacích a tedy další východisko pro obsah koncepce tvoří škála „*méně bojových*“ operací, kam lze zařadit podpurné, záchranné nebo humanitární operace. Ambice státu v podílu na společné strategii se nevyhýbají ani činnostem OS v rámci reformy či budování místního obranného sektoru, jako například příprava a výcvik sil. Tyto aktivity mohou tvořit další, samostatný okruh činností nebo mohou být připojeny k předešlému, a tím v operační koncepci naznačit i důraz na rozvoj schopností potřebných k vedení operací. I v těchto činnostech OS je vidět snaha o prosazení komplexní strategie. Operační koncepce musí proto reagovat i na nutnost a schopnost OS koordinovat své aktivity a spolupracovat s dalšími, zejména nevojenskými aktéry.

Klíčový obsah operačních koncepcí

Operačních koncepcí k použití budoucích OS může být celá škála. Jejich společným znakem je často jejich obsah, jehož podstatnou část tvoří popis způsobu použití OS. Jako takový vychází z *charakteru operačního prostředí* a kromě jiného popisuje zejména otázky související s *vojenským problémem*, jeho charakteristikou, *způsobem jeho řešení*, *rozvojem schopností v předpokládaných oblastech* i dalšími aspekty. Uvedené části tvoří základní kostru většiny operačních koncepcí, ať již při vytváření nové nebo aktualizací stávající operační koncepce. Protože tyto části nejsou podrobněji všeobecně známy – v našich podmínkách nemáme zkušenosti z tvorby operačních koncepcí – bude vhodné objasnit alespoň některé základní. [3]

Vojenský problém. Popis vojenského problému je závislý na druhu a charakteru operační koncepce a svým obsahem se může značně odlišovat. Jiná koncepce, jiný problém. V nejobecnějším slova smyslu je vojenský problém v operační koncepci představován protivníkem, jehož schopnosti umožňují zamezit přístup do oblastí a prostorů, jež jsou důležité z hlediska zajištění životních a strategických zájmů (např. zdroje surovin, energií, vody apod.). Jeho OS jsou schopné vést rozsáhlé (např. konvenční, informační...) operace, vlastní vyspělé konvenční zbraně, jakož i zbraně hromadného ničení. Může

působit asymetricky v širokém spektru činností, jeho schopnosti válčení a technologické vymoženosti mu umožňují kreativně používat nové způsoby vedení operací vůči svým oponentům. Takový protivník může tedy představovat hrozbu nejen v regionálním, ale i globálním měřítku. Je schopen provádět akce, které představují nepřijatelnou hrozbu pro stát, jeho spojence a partnery, a tuto hrozbu je potřeba řešit.

Ústřední myšlenka. Základ řešení tohoto problému je vyjádřen v tzv. ústřední myšlence, která v operační koncepci obecně popisuje způsob vedení operací OS v budoucím operačním prostředí k eliminaci vojenského problému. Myšlenky, které operační koncepcí zobecňuje, následně vytváří počáteční představu způsobu použití, kterým budoucí OS naplní strategické zadání, a současně naznačují i nutné kroky k integraci jejich činnosti s ostatními partnery. Základní myšlenka pak může být dále rozváděna do podoby konkrétnějších činností sil.

Vědomí takové hrozby – vojenského problému – dává v operační koncepci prostor k úvahám nad nutností jejího vypořádání se s ním přijatelnými způsoby (je potřeba uvažovat o „přijatelnosti“ nákladů, míře rizika a kolaterálních ztrát apod.). Je důležité, aby činností sil nedošlo k neúmyslné a nežádoucí eskalaci konfliktu i s ohledem na složitost stabilizace a poválečné rekonstrukce. Tvůrce operační koncepce by proto měl komplexně vnímat možné dopady, jež naplnění operační koncepce může přinést.

Vojenské řešení problému. Ústřední myšlenka předchází určení vojenského řešení problému. To může být v operační koncepci vyjádřeno různými způsoby (druh operace, hlavní aktivity, intenzita apod.) v závislosti na prostředí, charakteru činnosti atd. K tomu, aby OS naplnily stanovené cíle, musí provést celou škálu společných činností v součinnosti se spojenci a partnery ve stanoveném čase, prostoru a účelu. Samotný popis řešení vojenského problému, jak bylo uvedeno, může být vyjádřen různými způsoby. Může to být popis z hlediska členění operace do jednotlivých fází, popis z hlediska charakteru operační činnosti, popis zaměřený na vytváření účinků a v neposledním řadě popis definovaný na základě tzv. eliminačních mechanismů.

Aniž by byly podrobněji uvedeny jednotlivé způsoby, je významné se zmínit o posledně jmenovaném způsobu popisu. Političtí představitelé i vojenští velitelé jsou si vědomi, že přímé fyzické zničení protivníka již nemusí být z dlouhodobého hlediska nejúčinnějším způsobem dosažení cílů, i s ohledem na společenské odezvy vedení vojenských operací. K tomu, aby došlo k žádoucí změně v systému protivníka, lze použít různé způsoby jeho eliminace, které v konečném důsledku mohou být méně nákladné, mohou přinášet nižší riziko. V operačním umění proto pořád častěji kulminuje výraz „*dezintegrace protivníka*“, jako kombinace dislokačních a destrukčních mechanismů a současně i jako nejpreferovanější způsob jeho eliminace.

Kromě eliminačních mechanismů, tzv. „*hard power solution*“, lze do řešení problému zahrnout i tzv. stabilizační mechanismy, hojně využívané zejména v období stabilizace prostředí. Ty jsou naopak základní metodou, kterou OS ovlivňují zejména civilní obyvatelstvo k nastolení trvalého a stabilního míru. V použití obou druhů mechanismů je nutno vidět komplementaritu, na co tvůrce operační koncepce pochopitelně nesmí zapomenout.

Možné důsledky řešení vojenského problému. Představa o způsobu řešení vojenského problému, tedy jakým způsobem povedou OS operace v budoucím operačním prostředí, současně naznačuje možné důsledky. To znamená, co budou síly potřebovat a tedy jaké schopnosti musí být dosaženy, aby mohly zajistit splnění předpokládaných operačních úkolů. [3, 6, 8]

Tým odborníků, který vytváří operační koncepci, musí tedy vidět mnohem dále. Nejen dokázat si odpovědět na otázku, jaké jsou důsledky rozvoje schopností v jejich jednotlivých oblastech, ale i jaké jiné koncepce v rovině horizontální i vertikální budou muset být vytvořeny. Rovněž jsou to aktuální otázky, jaké jsou důsledky operační koncepce pro ostatní partnery, spojence atd. Je to výzva pro rozvoj technologií, obranného průmyslu, rozvoj vědy, aby bylo možné zabezpečit fungování společných funkcí, které OS v operacích vzájemně integrují a které s rozvojem schopností bezprostředně souvisí. V neposledním řadě je potřebné ověřit, zda operační koncepce je funkční a na základě výsledků experimentování ji přijmou, upravit, nebo zamítnout.

Závěr

V závěru je nutné poznamenat, že zde prezentované myšlenky nejsou ani zdaleka dogma. Jak již bylo mnohokrát uvedeno, [10, 11] je nepravděpodobné, aby Česká republika byla vůdčí silou ve vojenských operacích, jež byly okrajově naznačeny. Spíše se bude muset uplatnit tam, kde její možnosti a schopnosti budou reálné. Vedení budoucích operací naznačuje, že každá situace je odlišná a vyžaduje svá specifická řešení. Nelze každou situaci napasovat na přesnou, předem stanovenou šablonu. Je to závěr, který by tvůrci operačních koncepcí měli vzít v úvahu.

Důvodů, proč operační koncepce prozatím neumíme vytvářet, je mnoho: organizačních, legislativních, znalostních, a není účelem je zde uvádět. Naproti tomu poznatků, podkladů a zkušeností získaných v poslední době je poměrně dost na to, aby tvorbě nejen těchto koncepcí byla věnována mnohem větší vážnost a pozornost než dosud. Zde prezentované názory k problematice operačních koncepcí poukazují na jeden z mnoha možných přístupů a náhledů, v jakých dimenzích je možné uvažovat a jakými souvislostmi v rovině strategicko-politické, operační, rozvojové a dalších je nutné se zabývat.

Literatura:

- [1] *AAP-6, Terminologický slovník pojmů a definic NATO (anglicky a francouzsky)*. Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, odbor obranné standardizace, 2010, 452 s.
- [2] *AAP-15, Slovník zkratk používaných v dokumentech a publikacích NATO*. Praha: Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, odbor obranné standardizace, 2011, 347 s.
- [3] *AJP-3(B), Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. NATO Standardization Agency, 2011, 120 s.
- [4] *Bezpečnostní strategie České republiky 2011*. Praha: MZV ČR, 2011, 21 s. ISBN 978-80-7441-005-5.
- [5] *Bílá kniha o obraně*. Praha: OKP MO ČR, 2011, 168 s. ISBN 978-80-7278-564-3.
- [6] *Capstone Concept for Joint Operations*. Version 3.0, DoD USA, 2009, 49 s.
- [7] *Dlouhodobá vize resortu Ministerstva obrany*. Kolektiv autorů. 1. vydání, Praha: MO ČR, 2008, 19 s.
- [8] *Major Combat Operations, Joint Operating Concept*. Suffolk, VA: US Joint Forces Command, 2006, 114 s. Dostupné z <http://www.dtic.mil/futurejointwarfare/>.
- [9] *Obranná strategie České republiky*. Praha: OKP MO ČR, 2012, 8 s. Dostupné z http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/obrannastrategie-2012.pdf.
- [10] *Projev ministra obrany Alexandra Vondry*. Velitelské shromáždění Armády ČR 8. 11. 2012. Dostupné z <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/velitelske-shromazdeni:-projev-ministra-obrany-alexandra-vondry-76677>.
- [11] *Projev prezidenta republiky Václava Klause*. Velitelské shromáždění Armády ČR 8. 11. 2012. Dostupné z <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/velitelske-shromazdeni:-proje-v-prezidenta-republiky-vaclava-klause-76679/>.